

การศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
A Study on Situation in Native Chickens Raising of Small Scale Farmers
in Mueang and Chat Trakan Districts, Phitsanulok Province

มาริษา จันทอง¹ กมลรัตน์ ศรีอินคำ¹ กุญช์สุวัชร ทองจันทร์มณี¹ วิโรจน์ ลิขิตตระกูลวงศ์¹ และ สุภาวดี แทยมคง^{1*}
Marisa Janthong¹, Kamolrat Sriinkum¹ Kunswat Tongchanmanee¹ Wirot Likittrakulwong¹ และ Suphawadee Yaemkong^{1*}

Abstract

Phitsanulok province has various geographical areas, which ranges from lowlands to highlands. The rearing of native chickens are widely distributed in rural communities. Consequently, there are diversity of native chickens production system, rearing management and several utilization. Thus, the purpose of this study was to study the situation in native chickens raising of small scale farmers in Mueang and Chat Trakan districts, phitsanulok Province. The purposive samples in this study were 401 farmers. A questionnaire was used for data collection. The statistics used in the data analysis were arithmetic mean, percentage, minimum, maximum and standard deviation. Results showed the average age farmers' was 51.57 ± 15.19 years old. Most farmers had primary school education (62.72%) and career of farmers had agriculture (39.39%). The farmers' average experience for native chickens raising was 15.53 ± 12.80 years. The largest group of native chickens was contained Thai-Burma crossbreds chickens (44.38%). The most of farmers were fed local agricultural products (31.89%). Paddy rice (33.96%) was mainly used as a feed. The semi-free range condition of rearing system was found in this study (73.41%). Moreover, the roof sloping backwards housing (45.10%), zinc roof sheets (60.05%), bamboo for construction (47.32%) and clay floor (73.15%) were the most favored for their farms. Most farmers preferred to use local herbs (67.91%). *Tinospora crispa* (18.63%) was mainly used in these areas and the main purpose of native chickens production were trade (33.42%). These results implied that government and private organizations would need to support and promote of native chickens production of farmers to accurately and appropriately to improve farm native chicken production, and stable and sustainable revenues for their career further.

Keywords: Situation, Native Chickens, Farmer

บทคัดย่อ

จังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่หลากหลายตั้งแต่ที่ราบลุ่มไปจนถึงที่ราบสูง มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่แตกต่างกระจายอยู่ทั่วไปตามชนบทหมู่บ้านต่างๆ จึงทำให้เกิดความหลากหลายของการผลิต การจัดการ และการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายของไก่พื้นเมือง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อย 2 อำเภอ (อำเภอเมืองและชาติตระการ) จังหวัดพิษณุโลก รวมทั้งหมด 401 ครัวเรือน จากการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีอายุเฉลี่ย 51.57 ± 15.19 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา (62.72%) มีอาชีพการเกษตร (39.39%) มีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง 15.53 ± 12.80 ปี โดยเลี้ยงสายพันธุ์ลูกผสมไทยพม่ามากที่สุด (44.38%) เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นอาหารในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (31.89%) โดยมีการใช้ข้าวเปลือกมากที่สุด (33.96%) เป็นการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย (73.41%) รูปแบบโรงเรือนเป็นแบบเพิงหมาแหงน (45.10%) หลังคามุงด้วยสังกะสี (60.05%) โดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุในการก่อสร้าง (47.32%) และเป็นพื้นดิน (73.15%) เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สมุนไพร (67.91%) โดยมีการใช้บอระเพ็ดมากที่สุดในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (18.63%) และเกษตรกร

¹ สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตรและอาหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

^{1*} Animal Science Program, Faculty of Food and Agriculture Technology, Pibulsongkram Rajabhat University

มีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด (33.42%) การศึกษาครั้งนี้บอกเป็นนัยว่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้กับเกษตรกรอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อปรับปรุงการผลิตไก่พื้นเมืองและทำให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและความยั่งยืนในอาชีพของเกษตรกรต่อไป

คำสำคัญ: สภาพการเลี้ยง ไก่พื้นเมือง เกษตรกร

คำนำ

ไก่พื้นเมือง มีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่าสีแดง (Red jungle fowl) ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว (Sawai et al., 2010) ซึ่งมนุษย์ได้นำมาเป็นสัตว์เลี้ยงและมีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอาศัยการเลี้ยงดูและการป้องกันอันตรายจากมนุษย์ ในขณะที่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากไก่และไข่เพื่อเป็นอาหาร วิวัฒนาการของไก่จึงเป็นไปตามวิถีชีวิตของมนุษย์และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ (H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn and H.I.H. Prince Akishino no miya Fumihito, 2009) ปัจจุบันการเลี้ยงไก่พื้นเมืองได้มีการจำแนกประเภทการเลี้ยงไก่พื้นเมืองออกเป็นเพื่อการประกวดแข่งขันเพื่อการแข่งขันหรือประลอง (ปรีชา, 2558; Liang Chou Hsia, 2015) และเพื่อการบริโภคเนื้อไก่ ซึ่งท้องตลาดมีความต้องการไก่พื้นเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีจำหน่ายไม่แพร่หลาย ราคาค่อนข้างแพง และมีการตลาดไม่เป็นระบบ จึงมีผู้เลี้ยงเป็นเชิงธุรกิจค่อนข้างน้อย ประกอบกับพบปัญหาอุปสรรค กล่าวคือ ไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตช้าและผลผลิตต่ำ ด้วยสาเหตุจากพันธุกรรม และผู้เลี้ยงขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ ขาดความเอาใจใส่ด้านการจัดการอาหาร การดูแลสุขภาพ และการจัดการด้านการตลาดเชิงธุรกิจ อาจทำให้ประชากรของไก่พื้นเมืองลดจำนวนลงได้ ซึ่งหากสามารถทราบถึงข้อมูลของสภาพการเลี้ยงของไก่พื้นเมือง จะช่วยนำไปประเมินสถานการณ์ วางแผนการผลิต และส่งเสริมเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว และผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถเลี้ยงไก่พื้นเมืองได้อย่างเหมาะสม และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาพันธุ์เพื่อเป็นอาชีพในท้องถิ่น และเลี้ยงตนเองได้ ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อยในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของประชากร จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จากเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง 401 ราย ในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก โดยการสัมภาษณ์ (Interview) เกษตรกรโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบมีโครงสร้าง (Structured questionnaire) ลักษณะคำถามเป็นแบบคำถามปลายปิด (Closed-ended question) และปลายเปิด (Open-ended question) ในการเก็บข้อมูลรายบุคคล นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง ทำการจัดหมวดหมู่ลงรหัสข้อมูล นำข้อมูลที่ลงรหัสแล้วไปวิเคราะห์ รายงานผลและนำเสนอสถิติในรูปแบบพรรณนา (Descriptive statistical analysis) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ด้วยโปรแกรม Microsoft Excel 2010

ผล

จากการศึกษาสภาพการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรรายย่อย ในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 401 ราย พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองมีอายุเฉลี่ย 51.57 ± 15.19 ปี (สูงสุด 97 ปี และต่ำสุด 11 ปี) ส่วนใหญ่เกษตรกรสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา (62.72%) รองลงมา ได้แก่ สำเร็จชั้นมัธยมศึกษา (24.18%) ปริญญาตรีหรือสูงกว่า (7.81%) และไม่ได้เรียนหนังสือ (5.29%) ตามลำดับ สำหรับอาชีพหลักของเกษตรกรในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่ มีอาชีพการเกษตร (39.39%) รองลงมา ได้แก่ อาชีพรับจ้าง (22.35%) อาชีพอื่นๆ เช่น ไม่มีอาชีพ เป็นต้น (18.94%) ธุรกิจส่วนตัว (10.98%) รับราชการ (7.20%) และทำงานเอกชน (1.14%) ตามลำดับ โดยอาชีพการเกษตรส่วนใหญ่เกษตรกรทำการปศุสัตว์ 52.69% รองลงมา ได้แก่ ทำนา (26.81%; เฉลี่ย 17.08 ± 15.85 ไร่ต่อราย สูงสุด 101 ไร่ และต่ำสุด 2 ไร่) ทำไร่ (14.72%; เฉลี่ย 18.54 ± 15.06 ไร่ต่อราย สูงสุด 70 ไร่ และต่ำสุด 1 ไร่) ทำสวน (3.02%; เฉลี่ย 6.27 ± 5.65 ไร่ต่อราย สูงสุด 24 ไร่ และต่ำสุด 1 ไร่) และประมง (2.76%) ตามลำดับ ในส่วนของปศุสัตว์เกษตรกรนิยมเลี้ยงไก่มากที่สุด (75.57%) รองลงมาได้แก่ เลี้ยงสุกร (8.90%) เลี้ยงโค (7.01%) เลี้ยงเป็ด (6.25%) เลี้ยงกระบือ (1.14%) เลี้ยงห่าน (0.57%) เลี้ยงไก่วง (0.38%) และเลี้ยงแพะ (0.19%) ตามลำดับ และในส่วนของประมงเกษตรกรนิยมเลี้ยงปลา (68.00%) และเลี้ยงกบ (32.00%) เกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

มีเฉลี่ยเท่ากับ 15.53 ± 12.80 ปี (สูงสุด 60 ปี และต่ำสุด 1 ปี) แหล่งที่นำไก่มาเลี้ยงส่วนใหญ่เกษตรกรขายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเอง (30.46%) รองลงมา ได้แก่ นำมาจากญาติพี่น้อง (25.72%) การซื้อของเกษตรกร (24.22%) เพื่อน (11.61%) พ่อและแม่ของเกษตรกร (6.49%) และได้รับมาจากโครงการต่าง ๆ (1.61%) ตามลำดับ เกษตรกรไม่มีการเข้าร่วมกลุ่มหรือชมรมการเลี้ยงไก่ (82.29%) มากกว่ามีการเข้าร่วมกลุ่ม (17.71%) โดยการเข้าร่วมกลุ่มของเกษตรกรเป็นกลุ่มที่เลี้ยงไก่ในหมู่บ้านหรือชุมชน (94.37%) มากกว่าหน่วยงานภาครัฐ (5.63%)

เกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมืองและชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองสายพันธุ์ลูกผสมไทยพม่ามากที่สุด (44.38%; ภาพที่ 1) รองลงมา ได้แก่ ไก่สายพันธุ์พม่า (16.74%) ไก่สายพันธุ์เหลืองหางขาวและลูกผสมฯ และไก่สายพันธุ์พื้นเมืองไทย อย่างละเท่ากัน (5.41%) ไก่สายพันธุ์พม่าผสมปากก้อย (5.12%) ไก่สายพันธุ์แจ้และลูกผสมฯ (4.69%) ไก่สายพันธุ์ไก่ดำและลูกผสมฯ (4.41) ไก่สายพันธุ์ไทยผสมปากก้อย (4.06%) ไก่สายพันธุ์พม่าผสมไขง่อน (3.90%) ไก่สายพันธุ์ปากก้อย (3.31%) ไก่สายพันธุ์ไขง่อนผสมปากก้อย (1.34%) ไก่สายพันธุ์ประดู่หางดำ (0.54%) ไก่สายพันธุ์ซีและไก่สายพันธุ์ไขง่อน อย่างละเท่ากัน (0.17%) ไก่ต่อ (0.16%) ไก่สายพันธุ์อื่นๆ เช่น ไก่สายพันธุ์ประดู่เลาหางขาว ไก่สายพันธุ์นกแดง ไก่สายพันธุ์เขียวนารี และไก่สายพันธุ์เขียวเวลา เป็นต้น (0.14%) ไก่สายพันธุ์ต่างเบญจรงค์ (0.05%) และไก่สายพันธุ์เทาทอง (0.03%) ตามลำดับ

สำหรับอาหารที่ใช้เลี้ยงไก่พื้นเมืองเกษตรกรนิยมใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น (31.89%) รองลงมา ได้แก่ ปล่อยหากินเองตามธรรมชาติ (27.48%) เศษอาหาร (24.90%) อาหารสำเร็จรูป (11.91%) และอื่นๆ (3.97% เช่น หนอนนก เป็นต้น) ตามลำดับ โดยวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นส่วนใหญ่เกษตรกรนิยมใช้ข้าวเปลือก (33.96%; ภาพที่ 2) รองลงมา ได้แก่ ปลายข้าว (18.42%) ข้าวโพด (17.42%) ข้าวสาร (10.03%) กากถั่วเหลือง (7.89%) รำ (6.64%) อื่นๆ (3.01% เช่น ข้าวกล้อง และหอยกกล้วย เป็นต้น) และแกลบ (1.63%) ตามลำดับ ในส่วนของเศษอาหารเกษตรกรนิยมใช้เศษข้าวสุก (36.97%) รองลงมา ได้แก่ เศษกับข้าว (29.57%) เศษผลไม้ (29.32%) และอื่นๆ (3.97% เช่น ต้มต้นบอผลผสมหัวอาหาร เป็นต้น) ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเสริมวิตามินและแร่ธาตุ (53.35%) และมีการเสริมวิตามินและแร่ธาตุ (46.65%) โดยเกษตรกรจะมีการเสริมวิตามินปีรวมมากที่สุด (30.96%) รองลงมา ได้แก่ ฟอสฟอรัส (20.92%) อื่นๆ (17.57%) เช่น ไบโอ+บี12 เป็นต้น วิตามินบี 12 (16.74%) แร่ธาตุรวม (5.86%) แคลเซียม (5.44%) และวิตามินอี (2.51%) ตามลำดับ

ในส่วนของรูปแบบการเลี้ยงพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย (73.41%) รองลงมา ได้แก่ เลี้ยงแบบปล่อย (16.59%) และเลี้ยงแบบขัง (10.00%) ตามลำดับ มีรูปแบบโรงเรือนเป็นแบบเพิงหมาแหงนมากที่สุด (45.10%) รองลงมา ได้แก่ แบบหน้าจั่วชั้นเดียว (33.76%) แบบเพิงหมาแหงนกลาย (13.40%) แบบหน้าจั่วกลาย (6.70%) และแบบหน้าจั่วสองชั้น (1.03%) ตามลำดับ โดยเลือกใช้ไม้ไผ่ (47.32%) เป็นวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างโรงเรือนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ไม้ยูคา (15.49%) ไม้แผ่น (11.83%) ไม้เนื้อแข็ง (10.42%) ไม้มะม่วง (5.07%) ล้อมตะข่าย (4.79%) โครงเหล็ก (3.10%) ไม้สัก (1.13%) อื่น ๆ (0.56% เช่น โครงเหล็กล้อมด้วยตะแกรงลวด ไม้หวาย ไม้ระแนง และลี้ เป็นต้น) และไม้มะพร้าว (0.28%) ตามลำดับ (ภาพที่ 3) สุ่มที่ใช้สำหรับเลี้ยงไก่พื้นเมืองส่วนใหญ่เกษตรกรซื้อมาใช้มากที่สุด (91.06%) และเกษตรกรทำขึ้นมาใช้เอง (8.94%) สำหรับวัสดุที่เลือกใช้ทำหลังคาส่วนใหญ่ใช้สังกะสี (60.05%) รองลงมา ได้แก่ ใบจาก (10.41%) ใบหญ้าคา (8.72%) ใบพรวง (ใบตองตึง; 7.75%) ใบตาล (1.69%) ฟางข้าว และอื่น ๆ เช่น ใบค้อ ผ้ายาสแลน และผ้าเต็น เป็นต้น อย่างละเท่ากัน (1.45%) ใบมะพร้าว (0.97%) และหญ้าแฝก (0.48%) ตามลำดับ อย่างไรก็ตามวัสดุที่เกษตรกรใช้รองพื้นมากที่สุด คือ พื้นดิน (73.15%) รองลงมา ได้แก่ เปลือกถั่ว (11.42%) พรหม (6.79%) พื้นคอนกรีต (3.70%) แกลบ (2.47%) ทรายหรือฟางสับอย่างละเท่ากัน (0.93%) และอื่น ๆ เช่น ฤงปุย เป็นต้น (0.62%) ตามลำดับ

ในด้านการจัดการสุขภาพและป้องกันโรค เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เคยเกิดโรคระบาดในไก่พื้นเมือง (37.34%) รองลงมา ได้แก่ เคยเกิดโรคระบาดในไก่พื้นเมือง (31.43%) และมีการตายแบบไม่ทราบสาเหตุ (31.22%) ตามลำดับ โดยเมื่อเกิดโรคเกษตรกรจะนิยมทำการฝัง (64.50%) รองลงมา ได้แก่ เผา (29.38%) ทิ้ง (4.74%) และกิน (1.42%) ตามลำดับ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทำวัคซีนให้กับไก่พื้นเมือง (58.28%) และทำวัคซีน (41.72%) อย่างไรก็ตามเกษตรกรมีการรักษาโรค (52.03%) มากกว่าไม่รักษาโรคที่เกิดขึ้นกับไก่พื้นเมือง (47.97%) โดยเกษตรกรทำการรักษาเองเป็นส่วนใหญ่ (93.56%) รองลงมา ได้แก่ ให้เจ้าหน้าที่รักษา (6.06%) และรักษาที่คลินิกหรือโรงพยาบาล (0.38%) ตามลำดับ ซึ่งมักเกิดโรคในไก่พื้นเมืองในช่วงฤดูฝนมากที่สุด (62.28%) รองลงมา ได้แก่ ฤดูร้อน (20.96%) และฤดูหนาว (16.77%) ตามลำดับ นอกจากนี้เกษตรกรไม่มีการคัดเลือกสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองมากที่สุด (59.03%) และมีการคัดเลือก (40.97%) โดยมีการบริโภคไก่พื้นเมืองเฉลี่ย 2.96 ± 2.75 ตัวต่อเดือน สูงสุด 15 ตัวต่อเดือน และต่ำสุด 1 ตัวต่อเดือน

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สมุนไพร (67.91%) และไม่ใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (32.09%) โดยสมุนไพรที่เกษตรกรใช้ในการเลี้ยงไก่มากที่สุด 10 อันดับแรก ได้แก่ 1) บอระเพ็ด (18.63%) 2) ตะไคร้ (15.15%) 3) กะเพรา (12.33%) 4) ขมิ้น (7.78%) 5) ตำลึง (6.17%) 6) ฟ้าทะลายโจร (5.90%) 7) กระจ่าง (4.83%) 8) กลั้วน้ำหว่า (3.49%) 9) มะกรูด (30.8%) และ 10) กระจ่าง (2.68%) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด (33.42%) รองลงมา ได้แก่ เพื่อการบริโภค (32.19%) เพื่อการทำพิธีกรรมทางศาสนา (19.32%) เพื่อเกมกีฬา (14.38%) และเพื่อการประกวดและความสวยงาม (0.68%) ตามลำดับ โดยพิธีกรรมทางศาสนา เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ไก่พื้นเมืองเพื่อเก็บขนมากที่สุด (38.46%) รองลงมา ได้แก่ เลี้ยงฟักปุย (31.38%) สู้ขวัญ (14.77%) แต่งงาน (8.31%) งานศพ (5.23%) รักษาโรค (1.23%) และอื่น ๆ เช่น ถวายเจ้าที่นาหรือไร่ และบูชาแม่ย่านางรถ (0.62%) เป็นต้น

วิจารณ์ผล

จากผลการวิจัยที่ทำการศึกษพบว่า สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาวดี (2557); ปุณเรศวร และคณะ (2559); วัชระ (2559); Wantasen et al. (2014) ที่พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีอายุเฉลี่ย 49.72 ± 9.33 ปี 51-60 ปี และ 41 ปี ตามลำดับ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก เช่น ทำไร่ ทำนา และทำสวน อย่างไรก็ตาม แหล่งที่เกษตรกรนำไก่มาเลี้ยงในการศึกษารุ่นนี้ส่วนใหญ่เกษตรกรมีการขยายพันธุ์ไก่พื้นเมืองเลี้ยงเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวัชระ และคณะ (2559) แต่แตกต่างกับการศึกษาของปุณเรศวร และคณะ (2559) ที่ทำการศึกษาในอำเภอบางกระทุ่มและอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบว่าแหล่งที่เกษตรกรนำไก่มาเลี้ยงส่วนใหญ่เกษตรกรซื้อ (ร้อยละ 29.06) รองลงมา ได้แก่ ได้มาจากพ่อและแม่ (ร้อยละ 22.65) ญาติพี่น้อง (ร้อยละ 21.51) เพื่อน (ร้อยละ 12.13) การผสมพันธุ์เอง (ร้อยละ 8.01) อื่นๆ (ร้อยละ 4.12) เช่น รัฐบาลหรือโครงการสนับสนุนให้เลี้ยง เป็นต้น และบุตรนำมาเลี้ยง (ร้อยละ 2.52) ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรในอำเภอเมืองและอำเภอชาติตระการ ได้รับการอบรมและส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองที่มากกว่าจึงทำให้รู้วิธี หลักการ และแหล่งที่จะขยายพันธุ์ไก่พื้นเมืองด้วยตนเอง เกษตรกรนิยมเลี้ยงสายพันธุ์ไก่ลูกผสมไทยพม่า สายพันธุ์พม่า สายพันธุ์เหลืองหางขาวและลูกผสมฯ และสายพันธุ์พื้นเมืองไทย เนื่องจากไก่สายพันธุ์ไก่สายพันธุ์พม่าหรือลูกผสมไทยพม่าสามารถนำมาเป็นไก่ชนที่มีลักษณะการต่อสู้ที่ดี (ปุณเรศวร และคณะ, 2559) ในส่วนของอาหาร เกษตรกรนิยมใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น โดยเฉพาะข้าวเปลือก เนื่องจากเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่าย (พนม, 2544; ปุณเรศวร และคณะ, 2559) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรไม่นิยมเสริมวิตามินและแร่ธาตุ อาจเนื่องจากเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยากและต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น สำหรับรูปแบบโรงเรือนและวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างโรงเรือน ผลการศึกษาสอดคล้องกับ พนม (2544); ปุณเรศวร และคณะ (2559) ที่พบว่ามีรูปแบบโรงเรือนแบบเพิงหมาแหงน หลังคามุงด้วยสังกะสี และมีดินเป็นวัสดุรองพื้น อย่างไรก็ตาม เกษตรกรไม่นิยมทำวัคซีน และส่วนใหญ่ไม่เคยเกิดโรคระบาดไก่พื้นเมือง อาจเนื่องมาจากเกษตรกรในพื้นที่ มีการใช้สมุนไพร เช่น บอระเพ็ด ตะไคร้ กะเพรา และขมิ้น เมื่อไก่เกิดโรค เกษตรกรจะทำการรักษา โดยส่วนใหญ่จะทำการซื้อยามารักษาเอง นอกจากนี้ เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปุณเรศวร และคณะ (2559) แต่แตกต่างกับการศึกษาของวัชระ และคณะ (2559) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเลี้ยงเพื่อชนเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญในการคัดเลือกสายพันธุ์ไก่พื้นเมือง จึงทำให้เกิดความหลากหลายของสายพันธุ์ไก่พื้นเมืองมากขึ้นและมาทดแทนสายพันธุ์ดั้งเดิม ซึ่งจะถูกละเลยและสูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมปศุสัตว์ และมหาวิทยาลัย ตลอดจนหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองให้กับเกษตรกรอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ เพื่อปรับปรุงการผลิตไก่พื้นเมือง เพื่อทำให้เกิดรายได้ที่มั่นคงและความยั่งยืนในอาชีพของเกษตรกรรายย่อยต่อไปในอนาคต

สรุป

เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในอำเภอชาติตระการและอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีอายุเฉลี่ย 51.57 ± 15.19 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีอาชีพการเกษตรเป็นหลัก มีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง 15.53 ± 12.80 ปี เกษตรกรเลี้ยงไก่พื้นเมืองเฉลี่ย 65.30 ตัวต่อครัวเรือน โดยเลี้ยงสายพันธุ์ลูกผสมไทยพม่ามากที่สุด ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นอาหาร เช่น ข้าวเปลือก เป็นต้น ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ไม่มีการเสริมวิตามินและแร่ธาตุ เป็นการเลี้ยงแบบกึ่งซัง กึ่งปล่อย รูปแบบโรงเรือนเป็นแบบเพิงหมาแหงน หลังคามุงด้วยสังกะสี โดยใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุในการก่อสร้าง และเป็นพื้นดิน ไก่พื้นเมืองของเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยเกิดโรค ไม่เคยทำวัคซีน และไม่มีการคัดเลือกสายพันธุ์ในการเลี้ยง อย่างไรก็ตาม หากไก่เป็นโรค

จะทำการรักษาด้วยตัวของเกษตรกรเอง เกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้สมุนไพร เช่น บอระเพ็ด เป็นต้น และเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด

คำขอบคุณ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาแห่งชาติ (สกอ.) สำหรับทุนอุดหนุนการวิจัย (HERP) ปีงบประมาณ 2559 และขอขอบคุณเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองทุกท่านที่มีส่วนร่วมในข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา บัวทองจันทร์. 2558. การเพิ่มมูลค่าไก่พื้นเมือง. วารสารแก่นเกษตร. 43 (Suppl. 2). 227-230.
- ปุ่นเรศวร์ รัตน์ประดิษฐ์ สุภาวดี แหยมคง ณรรกมล เล้าห์รอดพันธ์ ประภาศิริ ใจผ่อง รังสรรค์ เจริญสุข สนธยา นุ่มท้วม ทศพร อินเจริญ ณวรรณพร จิรรัตน์ และอุษณีย์ภรณ์ สร้อยเพชร. 2559. การศึกษาความหลากหลายของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไทยในจังหวัดพิษณุโลก. การประชุมใหญ่โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษา ครั้งที่ 4 The fourth Higher Education Research Promotion Congress (HERP CONGRESS IV). 8 – 10 กุมภาพันธ์ 2559. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.
- พนม มีศิริพันธุ์. 2544. ศักยภาพของเกษตรกรในการผลิตไก่พื้นเมืองในจังหวัดอุดรดิตถ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิภาดา วรวัฒนากุล. 2552. ธุรกิจการเลี้ยงไก่ชนตำบลบ้านท่อม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการเกษตรบัณฑิตวิทยาลัย. จังหวัดขอนแก่น
- วัชระ แลน้อย วีรพงษ์ กันแก้ว กฤตภาค บุรณวิทย์ และบรรจง อาจคำ. 2559. ระบบการเลี้ยงและศักยภาพในการผลิตไก่พื้นเมืองของเกษตรกรในจังหวัดพะเยา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. 4(1): 137-145.
- สุภาวดี แหยมคง. 2557. ความหลากหลายของลักษณะภายนอกของไก่พื้นเมือง ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก. Rajabhat J. Sci. Humanit. Soc. Sci. 15(2): 63-73.
- H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn and H.I.H. Prince Akishino no miya Fumihito. 2009. Chickens and Humans in Thailand: Their Multiple Relationships and Domestication. The Siam Society under Royal Patronage, Bangkok. 450 p.
- Liang Chou Hsia. 2015. The Sustainable Raising of Native Chicken. Khon Kaen Agr.J. 43 Suppl. 2: 138-141.
- Sawai, H., H. L. Kim, K. Kuno, S. Suzuki, H. Gotoh, M. Takada, N. Takahata, Y. Satta, and F. Akishinomiya. 2010. The origin and genetic variation of domestic chickens with special reference to jungle fowls Gallus g. gallus and G. varius. PLoS One. 5:e10639.
- Wantasen, E., F.H. Elly and N.M. Santa. 2014. The analysis of semi intensive native chicken farming in rural communities. J. Indonesian Trop. Anim. Agric. 39(2): 126-133.

ภาพประกอบ

Figure 1 Thai-Burma crossbreds found the largest group of native chickens in this study

Figure 2 Agricultural product (paddy rice) was mainly used as a feed

Figure 3 The roof sloping backwards housing, roof with zinc, bamboo for construction and ground for floor were the most favored for farmers in this study